

İsrail 2005

Nesrin Kenar*

2005 yılı, İsrail iç politikası açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un, 2005 yılında işgal altındaki Gazze Şeridi'nden çekilme kararının yanı sıra, İsrail'de koalisyon hükûmetinde yer alan Şinui Partisi'nin 2005 yılı bütçesine olumsuz oy kullanması nedeniyle mevcut koalisyon hükûmeti 2004 yılı sonunda dağılmıştı.¹ Ocak 2005'te İsrail'de, İşçi Partisi, Likud Partisi ve Birleşik Tevrat Yahudileri Partisinin katılımıyla, Başbakan Ariel Şaron liderliğinde geniş tabanlı koalisyon hükûmeti kurulmuştur. Ancak, Başbakan Şaron'un Gazze'den çekilme planına kendi partisi Likud içerisinde de muhalefet olduğun-

dan, yeni hükûmet döneminde de Şaron'un, Gazze Şeridi'nden çekilme planını parlamentodan geçirmekte zorlanması bekleniyordu.² Nitekim, 7 Ağustos 2005'te İsrail Maliye Bakanı Benjamin Netanyahu, İsrail kabinesinin, Gazze'den çekilme planının ilk aşamasına son onayı verdiği toplantı

Resmî Adı	İsrail Devleti
Başkent	Tel Aviv
Yüzölçümü	20.770 km ²
Nüfus	6.276.883
GSMH	139,2 Milyar Dolar
Hükûmet Biçimi	Parlamentar Demokrasi
Devlet Başkanı	Moşe Katsav
Dışişleri Bakanı	Silvan Şalom
Türkiye Büyükelçisi	Pinhas Avivi
Askeri Harcam/GSMH	% 8,7
Asker Sayısı	161,500
Etnik Yapı	
Yahudi	% 80
Arap	% 18

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

¹ Oytun Orhan, "İsrail'de Yeni Koalisyon Hükûmeti Kuruluyor", *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Günlük Bülten*, 13 Aralık 2004.

² "İsrail'de Yeni Kabine Toplandı", *Milliyet*, 12 Ocak 2005.

öncesinde planı protesto etmek amacıyla istifa etmiştir. Netanyahu, istifa mektubunda, “Karşılığında hiçbir şey almadan tek taraflı çekilme doğru yol değildir” ifadesini kullanmıştır.³

Diğer	% 2
Dini Yapı	
Musevi	% 76,5
İslam	% 15,9
Diğer	% 7,6
Petrol Üretimi	2.740 varil/gün
Petrol Tüketimi	270.100 varil/gün
İhracat	40,14 milyar dolar
İthalat	43,19 milyar dolar

Gerek Likud içerisinde Şaron’a muhalif grubun varlığı ve gerekse koalisyon ortağı İşçi Partisi’nde meydana gelen lider değişikliği nedeniyle 2005 yılında kurulan koalisyon hükûmeti de uzun ömürlü olmamıştır. İşçi Partisi liderliğine Şimon Peres’in yerine Amin Peretz’in seçilmesinin ardından 20 Kasım 2005’te İşçi Partisi, hükûmetten çekilme kararı almıştır.⁴

İsrail’in, Gazze Şeridi ile Batı Şeria’nın bir bölümünden çekilecek olması nedeniyle, Maliye Bakanı Benjamin Netanyahu’nun planı protesto etmek amacıyla istifa etmesinden de anlaşıldığı üzere, Başbakan Ariel Şaron’a kendi partisi Likud içinde de verilen destek giderek azalmaya başlamıştır. Başbakan Ariel Şaron, İşçi Partisi’nin hükûmetten ayrılacağını duyurmasının ardından, 21 Kasım 2005’te partisi Likud’dan ayrılarak Kadima (İleri) Partisini kurmuştur.⁵

Bu gelişmeler üzerine Şaron, 21 Kasım 2005’te, Cumhurbaşkanı Moşe Katsav’dan parlamentoyu feshetmesini istemiştir. İşçi Partisi’nin koalisyondan çekilme kararı ve Başbakan Ariel Şaron’un Likud Partisi’nden ayrılarak Kadima partisini kurmasıyla erken seçimin kaçınılmaz olması üzerine, 23 Kasım 2005’te İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav, parlamentoyu feshederek 28 Mart 2006’da erken genel seçime gidilmesi kararı almıştır. Diğer yandan Şaron’un yeni partisi Kadima, parlamento tarafından resmen tanınmıştır.⁶

Şaron’un Kadima Partisi’ne transferinin ardından 19 Aralık 2005’te yapılan liderlik seçimlerinde Benjamin Netanyahu Likud Partisi liderliğine yükselmiştir. Aralarında tartışmalar olmakla beraber

³ “Gazze’den Çekilme Yüzünden İstifa Etti”, **Milliyet**, 8 Ağustos 2005.

⁴ “İsrail’de Koalisyon Hükûmeti Dağılıyor”, **Milliyet**, 21 Kasım 2005.

⁵ “Şaron depremi”, **Milliyet**, 22 Kasım 2005.

⁶ “İsrail’de seçim 28 Mart’ta”, **Milliyet**, 24 Kasım 2005.

yeni koalisyon hükûmeti İşçi Partisi ile Şaron'un Kadima Partisi arasında kurulmuştur.⁷

Ancak, 18 Aralık 2005'te İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un, felç geçirerek hastaneye kaldırılması⁸ nedeniyle yerine 16 Ocak 2006'da Ehud Olmert Başbakanlık görevine getirilmiştir.

Nükleer sorun

1966 yılında nükleer silah geliştirme programını tamamlamış olan İsrail, sahip olduğu 200-500 termonükleer silah ve gelişmiş gönderme sistemi ile dünyada mevcut olan 9 nükleer devlet arasında 6. sırada, Ortadoğu'da ise ilk ve tek devlettir. İsrail'in nükleer füzelerinin sayısı konusundaki tahminler önemli ölçüde değişmektedir ve 100 ile 300 arasında değişen savaş başlığına sahip olduğu düşünülmektedir. İsrail'in mevcut nükleer füzelerinin nitelik ve nicelik bakımından İngiltere, Fransa ve Çin ile rekabet edebilir düzeyde, Hindistan ve Pakistan'ın ise üzerinde olduğu bilinmektedir.⁹ Dimona reaktöründe görevli iken İsrail'in nükleer sırlarını açıkladığı için hapse mahkûm edilmiş olan Mordechai Vanunu, hidrojen ve nötron bombası da üretmiş olan İsrail'in, 2005 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 200 nükleer silaha sahip olduğunu açıklamıştır.¹⁰ Ancak İsrail, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşmasını (Nuclear non-Proliferation Treaty-NPT) imzalamaktan kaçınmaktadır.

Nükleer programını tamamladığı 1966 yılından 2005 yılına kadar, Jericho-I füzelerini ve denizaltında nükleer başlık taşıma kapasitesine sahip Cruise füzelerini ve Popeye Turbo olarak adlandırılan ve 200-350 km. menzile sahip havada kullanılan füzeleri, 1.500 km. menzile sahip olduğu söylenen SLCM füzelerini, Arrow-2 füzelerini, 2.500 km. menzile sahip Jericho-II füzelerini, denizaltılarda nükleer savaş başlığı taşıma kapasitesine sahip Harpoos cruise füzelerini, 180 milden

⁷ "Şaron depremi", *Milliyet*, 22 Kasım 2005.

⁸ "Şaron hastaneye kaldırıldı", *Milliyet*, 19 Aralık 2005.

⁹ Robert S. Norris, William Arkin, Hans M. Kristensen, and Joshua Handler, "NRDC: Nuclear Notebook: Israeli nuclear forces", *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 58, No. 05, September/October 2002, ss. 73-75; John Steinbach, "Israel's Nuclear Arsenal, Israel's Nuclear Capabilities", Centre for Research on Globalisation (CRG), 1 May 2005.

¹⁰ "Israel: Nuclear 'Whistleblower' Vanunu Says Israel Has Hydrogen, Neutron Bomb", *Hatzofe*, 25 May 2005.

fazla menzile sahip Delilah-GL adlı füzeleri, uzun menzilli Spike PBF füzelerini ve Patriot füze savunma sistemlerini geliştiren ve uzaya Ofek-5 uydusunu yerleştiren İsrail, 8 Mart 2005'te 570 kilo savaş başlığı taşıyan Laura füzelerini Akdeniz'de test etmiştir. 21 Mart 2005'te İsrail ve ABD, Arrow ve Patriot füzelerinin uyumluluğunu test etmek amacıyla Juniper Cobra tatbikatını gerçekleştirmişlerdir. 12 Temmuz'da İsrail askerî endüstrisi, şu anda mevcut olan uydu sisteminin daha uzun menzilli yeni uydu fırlatma sisteminin test aşamasından başarılı bir şekilde tamamlandığını açıklamıştır.¹¹

ABD

İsrail, kuruluşundan itibaren ABD'nin değişmez müttefiki olmuştur. İsrail'e yönelik birçok Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi karar taslağı hep ABD tarafından veto edilmiş ve Washington yönetimi, İsrail'i her platformda desteklemiştir.¹² ABD yönetimi, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimleri konusundaki katılığına karşın Gazze'den çekilebilme kararı alması nedeniyle Şaron liderliğindeki Likud iktidarını özellikle desteklemektedir. Bush yönetiminin bu desteği, Şaron'un Kadima'ya transferinin ardından Filistin sorununda "iki devletli çözüm" fikrine sahip çıkan Kadima Partisi'ne kaymıştır.¹³

ABD ile İsrail arasındaki bu müttefik ilişkisi, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında Ortadoğu'da gerçekleştirdiği operasyonlar, İsrail'in bölgede kendisini tehdit altında hissetmesi ve İsrail-Filistin Sorunu bağlamında 2005 yılında da önemini korumuştur. 6 Şubat 2005'te ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, İsrail'e ilk resmî ziyaretini gerçekleştirmiştir. İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom bu ziyaret dolayısıyla yaptığı açıklamada ABD'nin bölgeye barışın ve huzurun getirilmesinde çok önemli bir rolü olduğunu belirtmiş ve Rice da yaptığı açıklamada, Ortadoğu bölgesinin genelinde temel değişikliklerin meydana geldiğini ve ABD'nin İsrail hükûmetinin Gazze'den ve Batı Şeria'daki 4 yerleşim bölgesinden çekilme kararını desteklediğini ve bütün bu unsurların, iki demokratik devletin barış içerisinde yaşamasını öngören yol haritasına geri dönüş olasılığı sağladığını, fakat bunun için İsrail'in barışın geliştirilmesi ve demokratik

¹¹ "İsrail Profile:Missile Chronology: 2000 - 2005", **Nuclear Threat Initiative**.

¹² Hüsnü Ada, "Değişen Irak Denklemi İsrail", *Global Strateji*, 7 Ekim 2005.

¹³ Yasemin Çongar, "Peretz, Kadima ve Washington", *Milliyet*, 28 Kasım 2005.

bir Filistin devletinin kurulması için güçlü kararlar alması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁴

11 Nisan 2005'te İsrail Başbakanı Ariel Şaron, ABD Başkanı Bush'u Teksas'ta ziyaret etmiştir. Bush'un Teksas'taki çiftliğinde görüşen iki lider, Arap-İsrail barışına yönelik yol haritasında genel olarak anlaşmışlar, ancak Şaron'un, Gazze Şeridi'ndeki 21 Yahudi yerleşiminin tamamını, Batı Şeria'da ise 4 yerleşim yerini boşaltma kararına destek veren ABD Başkanı Bush, İsrail Başbakanı Ariel Şaron'a Batı Şeria'daki en büyük Yahudi yerleşimi olan Maaleh Adumim'in genişletilmesi planına karşı olduğunu bildirmiştir.¹⁵

28 Nisan 2005'te, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in İsrail ziyareti sırasında, İsrail'in düşman devlet olarak gördüğü Suriye'ye kısa menzilli anti-aircraft füzeler satma ve İran'ın nükleer endüstrisini destekleme kararını açıklamasının ardından, ABD Savunma Bakanlığı İsrail'e 100 adet banker-buster bombası satmaya karar vermiştir.¹⁶

22 Temmuz 2005'te ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron Negev'de bir toplantı yapmışlardır. Şaron ile Rice bu görüşmede yakında gerçekleşmesi muhtemel olan İsrail'in Gazze'deki 21 yerleşim yerinden ve Batı Şeria'daki 4 yerleşim bölgesinden çekilmesi konusuna odaklanmışlardır. Rice'ın amacı, çekilme planını uygulaması konusunda Şaron'a destek vermek ve ABD'nin takdirini ve tam desteğini açıklamaktır.¹⁷

28 Kasım 2005'te ABD ve İsrail, Siyasal İlişkiler Bakanı Nicholas Burns ve Kudüs İlişkileri Bakanı Tzachi Hanegbi liderliğinde, iki ülke arasında zaten var olan yakın stratejik iş birliğini geliştirmek amacıyla bir stratejik diyalog geliştirmişlerdir. Görüşmelerde bölgesel sorunlar, İran hükûmetinin artan radikalleşmesi ve nükleer konular ele alınmıştır. Stratejik diyalog ikili ilişkileri daha fazla güçlendirme ve arttırma yönünde bir adımı oluşturmaktaydı.¹⁸

¹⁴ "Remarks with Israeli Foreign Minister Silvan Shalom before Meeting", US Department of State, Daily Press Briefings, 6 February 2005.

¹⁵ Yasemin Çongar, "Bush, Şaron'a 'tatlı sert' çıktı", *Milliyet*, 12 Nisan 2005.

¹⁶ Bkz. US Department of State, Defense Security Cooperation Agency, News Release, 29 April 2005.

¹⁷ Anne Gearan, "Protests in West Bank as Rice tries to rescue Middle East truce", *The Guardian*, July 23, 2005.

¹⁸ Sean McCormack, "U.S.-Israel Strategic Dialogue", US Department of State, Press Statement, November 29, 2005.

Avrupa Birliği (AB)

İsrail AB'nin önemli ticari partneri ve müttefiki olmasının yanı sıra AB ile Avrupa Komşuluk Eylem Planı'nı (European Neighbourhood Action Plan: ENAP) kabul eden ilk Ortadoğu ülkesi olmuştur. 10 Kasım 2005'te AB-İsrail Ortaklık Komitesi toplantısı yapılmış ve bu toplantıda ENAP'ın uygulanmasındaki öncelikler ve Ortadoğu Barış Süreci, anti-semitizm, İsrail ve işgal altındaki Filistin topraklarındaki insan hakları ve azınlık sorunları, İsrail'in uluslararası kuruluşlara katılımı, terörizme karşı olma, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, ticaretin ve hizmetlerin liberalleştirilmesi, Filistin ticaretine olanak sağlanması gibi konular tartışılmıştır. İki taraf da birbirine belirli tarım ürünlerinde, gümrüklerin indirilmesi gibi önemli imtiyazlar garanti etmiştir.¹⁹

Bu olumlu gelişmelere karşın İsrail, Avrupalı ülkeleri Hamas üyeleri ile gerçekleştirdikleri toplantılar nedeniyle eleştirmektedir. Hamas'ın Batı Şeria'da ve Gazze'de yapılan son seçimlerdeki başarısından sonra Avrupalı diplomatlar Hamas'lı politikacılarla pek çok toplantı gerçekleştirmişlerdir. İsrail Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mark Regev ise, Avrupalıların ılımlı Filistinlileri güçlendireceklerine ve radikalleri tatmin etmeyeceklerine inandıklarını ve Hamas'ın İsrail'de sivillere karşı gerçekleştirilen sayısız eylemden sorumlu bir terörist örgüt olduğunu söylemiştir. Hollandalı bir diplomatın Gazze'de, bir İslami Cihad üyesi ile çekilen fotoğrafının İslami Cihad'ın internet sayfasında yayınlanması üzerine Hollandalı büyükelçi toplantıyı açıklamak üzere İsrail Dışişleri Bakanlığı'na çağırılmıştır. Avrupalı diplomatlar bu tür toplantıları, Hamas'ı şiddeti terk etmeye ve barışçıl bir yol izlemeye yönlendirmek için yaptıklarını belirtmişlerdir.²⁰

Ayrıca 24 Kasım 2005'te Kudüs ve Ramallah'ta görevli yabancı misyon başkanları tarafından, Brüksel'de yapılacak AB toplantısına sunulmak üzere, İsrail'i Doğu Kudüs'teki Arap topraklarını ilhak etmekle suçlayan bir rapor hazırlanmıştır. Rapor, İsrail'i, barışı tehlikeye atan eylemlerde bulunmakla ve Doğu Kudüs'ü görüşme dışı bırakma-

¹⁹ "Israel-European Union relations: fulfilling the potential", Prime Minister's Conference for Export and International Cooperation, Tel Aviv, 10 November 2005 - SPEECH/05/675.http://europa.eu.int/comm/external_relations/news/errero/2005/sp05_675.htm; "The framework for EU relations with Israel", http://europa.eu.int/comm/external_relations/israel/intro/index.htm#1.

²⁰ Conal Urquhart, "Israel attacks EU over meetings with Hamas officials", **The Guardian**, June 17, 2005.

ya çalışarak ve Kudüs'ün bütününün başkenti olduğunu iddia ederek barış şansını ortadan kaldırmakla suçlamıştır. İsrail'in tepkisine neden olan bu rapor, İngiliz Dışişleri Bakanı Jack Straw'ın başkanlığını yaptığı AB Bakanlar Konseyi toplantısına sunulmuştur. Fakat Konsey, İsrail'in en güvenilir AB müttefiki olarak nitelendirdiği İtalya'dan gelen baskı nedeniyle raporu askıya almıştır. AB Dış Politika Temsilcisi Javier Solana ise, bakanları, raporun İsrail üzerinde Avrupa'nın etkisinin ortadan kalkmasına yol açacağı konusunda uyararak bu raporun durdurulmasını sağlamıştır.²¹

Irak

İsrail'in, Ortadoğu'da ABD'nin değişmez müttefiki olması nedeniyle, Washington yönetiminin Irak'ı işgalinin, Tel-Aviv'i ilgilendiren birçok yönü bulunmaktadır. Irak'taki müttefik güçler arasında askerleri bulunmasa da, İsrail'in müttefik güçleri desteklediği bilinmektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra küresel terörün tüm dünyayı tehdit eder hale gelmesi, İsrail'in yıllardan beri radikal terörizmden zarar gördüğü yönündeki söylemine meşruiyet zemini hazırlamıştır. İsrail, ABD'nin Irak'ı işgalini, Filistinli teröristlere yıllarca destek veren ve Arap milliyetçisi Saddam rejiminin devrilmesinden dolayı olumlu bir gelişme olarak kabul etmektedir. İsrailli politikacılar göre, ABD güçleri Irak'ta kaldıkça, İsrail karşıtı bir yönetimin Irak'ta bulunma ihtimali yoktur.²²

İsrail, Irak'ta istikrardan yana olduğunu ve Irak'ta terörün önüne geçebilecek her türlü çözüme açık olduğunu ifade eden İsrail'in, Türkiye büyükelçisi Pinhas Avivi yaptığı açıklamada, Irak'ın parçalanmasının İsrail'in çıkarlarına ters olduğunu vurgulayarak, parçalanmış bir Irak'ın İsrail için büyük endişe kaynağı olacağını, bu nedenle demokratik ve birleşik bir Irak'ın İsrail'in ulusal çıkarlarına daha uygun olduğunu belirtmiştir.²³ Bununla beraber genel kanaat, İsrail'in öncelikli tercihinin mümkün olduğunca uzun süre ABD güç-

²¹ Raporun tamamı için bkz. **The Guardian**, December 13, 2005; Chris McGreal, "Foreign Office 'unrelentingly pro-Palestinian' says Israel", **The Guardian**, November 26, 2005.

²² Hüsnü Ada, "Değişen Irak Denklemine İsrail", **Global Strateji**, Ekim 7, 2005.

²³ Fikret Bila, "Erdoğan-Şaron zirvesi", **Milliyet**, 12 Şubat 2005.

lerinin bulunduğu, ABD kontrolünde zayıf bir Irak'tan yana olduğudur.²⁴

Diğer yandan İsrail, tarihsel olarak Ortadoğu'da Araplar dışındaki diğer devletler olan Türkiye ve İran ile yakın ilişkiler kurarak Arapları çevrelemeye çalışmıştır. Araplara alternatif olarak Kürtlerin Irak'ta devreye girmesinin İsrail'e yeni bir açılım sağlayabileceği ve Humeyni Devrimi'nden sonra İran'ı kaybeden İsrail için Kürtlerin, İran'ı dengeleyebilecek bir güç olarak ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.^{25, 26}

İran

2005 yılında, İsrail-İran ilişkilerinde gündemi meşgul eden en önemli konular olarak İran'ın nükleer politikası ve Ağustos 2005'te İran Cumhurbaşkanı seçilen Mahmud Ahmedinecad'ın İsrail'i tehdit eden konuşmaları gösterilebilir.

27 Ekim 2005 tarihinde, İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın, Tahran'da öğrencilere hitaben yaptığı "Siyonizmin Olmadığı Bir Dünya" konulu konuşmasında İsrail'in "haritadan silinmesi" gerektiği yönünde çağrıda bulunması uluslararası alanda büyük tepkiye neden olmuş ve Batılı ülkeler tarafından derhal kınanmıştır. Ancak Batılı ülkeler İsrail'in, İran'ın BM'den çıkartılması yönündeki çağrısını desteklememişlerdir.²⁷ Ahmedinecad'ın sözlerinin İran'ın "reformcu" kesiminde destek bulmadığı görülmekle ve aslında İran'ın "İsrail'i haritadan silmek" için bu devlete karşı savaş açacağı beklenmemekle beraber, Ahmedinecad'ın bu söyleminin bir yandan kendisini iktidara taşıyan muhafazakâr kesime bir mesaj niteliği taşıdığı, diğer yandan da Filistin davasını "sahiplenerek" ve İsrail'i yok etme çağrısında bulunarak, Arap ve İslam dünyasında etkinliğini artırmak isteğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak Arap ve İslam dünyasında İsrail'le ilişkisi bulunan ülkeler ve Filistin yönetimi bun-

²⁴ Hüsnü Ada, "Değişen Irak Denklemi İsrail", Global Strateji, 7 Ekim 2005.

²⁵ Bkz. "Former covert Israeli forces 'training Kurds in Iraq'", **The Guardian**, December 2, 2005.

²⁶ Hüsnü Ada, "Değişen Irak Denklemi İsrail", Global Strateji, 7 Ekim 2005.

²⁷ Ewen MacAskill ve Chris McGreal, "Israel should be wiped off map, says Iran's president", **The Guardian**, October 27, 2005; "Tahran'ı topa tuttular", **Milliyet**, 28 Ekim 2005; Chris McGreal ve Brian Whitaker, "Israel launches UN offensive against Iran", **The Guardian**, October 29, 2005.

dan rahatsızlık duymaktadır. Nitekim Filistin Devlet Başkanı Mah-mud Abbas, Ahmedinecad'ın açıklamalarına tepki göstererek, "önemli olan İsrail'in haritadan silinmesi değil, haritada bağımsız bir Filistin devletinin yer almasıdır" şeklinde konuşmuştur.²⁸

İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad, Ekim ayında İsrail'in Or-tadoğu haritasından silinmesi yönünde açıklamalarının ardından 14 Aralık 2005'te, 2. Dünya Savaşı yıllarında Nazilerin 6 milyon Yahu-di'yi yok etmesini bir efsane olarak niteleyerek, Yahudi soykırımının olmadığını iddia etmiş ve Yahudi soykırımının gerçekliğinin kabul edilmesi durumunda ise Avrupalı devletlerin Avrupa'da, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde veya ABD'de, Kanada veya Alaska'da bir Yahudi devleti kurulması için Siyonistlere belirli bölgeleri vermeleri gerektiğini belirtmiştir. Ahmadinecad'ın bu açıklamaları İsrail Dışişle-ri Bakanlığı Sözcüsü Mark Regev ve hükûmet sözcüsü Raanan Gissin tarafından eleştirilmiştir.²⁹

Tahran yönetimi, Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın, "İsrail'in haritadan silinmesi" yönündeki çağrısından yaklaşık 10 gün sonra, 6 Kasım 2005'te, daha önce, tamamen bilimsel amaçlara hizmet edeceğini duyurduğu ve bir ay önce uzaya fırlatılan İran'ın ilk uydusu Sina 1'in, İsrail'i gözetleyebilecek kapasitede olduğunu açıklamıştır. Füzenin uzaya erişmesi ve uydunun İsrail'i gözetleyebilecek kapasite-de olduğunun açıklanması, İsrail tarafından kaygıyla karşılanmıştır.³⁰

İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad tarafından İsrail'e yönelik tehdit içeren açıklamalarının ve İran'ın uydusu Sina 1'in İsrail'i gözet-leyebilecek kapasitede olduğunun açıklanmasının ardından İsrail, uluslararası platformda zaten inceleme konusu olan İran'ın nükleer programını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalara yoğunluk vermiş-tir. Bu doğrultuda İsrail Savunma Bakanı Shaul Mofaz, İran'ın birkaç ay içinde nükleer silah geliştirme kapasitesine sahip olduğunu ifade ederek, bunu önlemek için acilen eyleme geçilmesi gerektiğini belirt-miştir.³¹ İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav da, İran rejiminin, ulusla-

²⁸ Sami Kohen, "Yeni tehlike işaretleri", **Milliyet**, 1 Kasım 2005.

²⁹ "Holocaust a myth, says Iranian president", **The Guardian**, December 14, 2005; "Uygurliklar savaşı mı istiyor?", **Milliyet**, 15 Aralık 2005.

³⁰ "İran, casus uydusuyla İsrail'i gözetleyecek", **Milliyet**, 18 Kasım 2005.

³¹ Ewen MacAskill ve Chris McGreal, "Israel should be wiped off map, says Iran's president", **The Guardian**, October 27, 2005; Ewen MacAskill, Michael White, Nicholas Watt and Robert Tait, "Blair rebukes Iran for threats against Israel",

rarası terörizmle iş birliği yapmasının ve kitle imha silahı bulundurmasının Ortadoğu bölgesi içi büyük tehlike olduğunu dile getirerek, İran'ın nükleer silah elde etmesinin, diğer bölge ülkelerini de nükleer çalışmalar konusunda cesaretlendireceğini belirtmiştir.³²

İsrail, diplomatik çabaların sonuçsuz kalması durumunda İran'ın nükleer programına yönelik tehditlerini gündeme getirmiş ve İran'ın nükleer çalışmalarını yok etmek amacıyla kullanmak üzere ABD'den aldığı askerî yardımın arttırılmasını sağlamıştır.³³ İngiliz Sunday Times gazetesi, halen yürürlükte olan diplomatik çabaların İran'ın yürüttüğü nükleer programını durdurmada başarısız olması durumunda, İsrail'in, İran'ın nükleer altyapısını imha etmek için³⁴ hava ve kara saldırısı düzenleyeceğini bildirmiştir.³⁵ ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Ocak ayında İsrail'in, İran'ın nükleer tehdidinden kurtulmak için "herkesten önce müdahale edebileceğini" söylemişti.³⁶

Bu konuda farklı açıklamalar bulunmakla beraber, İran'a karşı gerçekleştirilecek olası bir askerî müdahaleye İsrail'in doğrudan katılımına kesin gözüyle bakılmaktadır.³⁷ Nitekim İsrail yönetimi, İran'ın havadan bombalanacağını belirtisi olan pek çok girişimde bulunmuş ve bu amaçla İsrail'de Hava Kuvvetleri Generali Dan Halutz'un Genelkurmay Başkanlığına atanmasıyla ilk kez bir hava generali bu görevi üstlenmiştir.³⁸

The Guardian, October 28, 2005; Mark Oliver, "EU excoriates Iran for Israel comments", **The Guardian**, October 27, 2005.

³² Hakan Oktay, "İran'dan üç tehdit", Milliyet, 23 Aralık 2005.

³³ Ewen MacAskill ve Chris McGreal, "Israel should be wiped off map, says Iran's president", **The Guardian**, October 27, 2005; Ewen MacAskill, Michael White, Nicholas Watt and Robert Tait, "Blair rebukes Iran for threats against Israel", **The Guardian**, October 28, 2005.

³⁴ **Jerusalem Post**, March 13, 2005; "Şaron'dan saldırıya onay", Yeni Şafak, 14 Mart 2005.

³⁵ "İran durmazsa İsrail vuracak", Milliyet, 14 Mart 2005.

³⁶ "İran durmazsa İsrail vuracak", Milliyet, 14 Mart 2005.

³⁷ Michel Chossudovsky, "Planned US-Israeli Attack on Iran", Centre for Research on Globalisation, 1 May 2005; Seymour Hersh, "The Coming Wars" **The New Yorker**, 24 January 2005; Julian Borger, "Rice warns Iran against provoking Israel", **The Guardian**, February 7, 2005.

³⁸ Uri Avnery, "The US wants to 'set Israel loose' to attack Iran" Centre for Research on Globalisation, 19 February 2005; **Joshua Brilliant**, "Dan Halutz nomi-

Suriye

2005 yılında İsrail-Suriye ilişkileri, İsrail'in işgal altında bulunan Golan tepelerine ilişkin sorun ve Suriye'nin İsrail'e yönelik terörizme verdiği destek iddiaları çerçevesinde şekillenmiştir. İsrail'in 2004 yılında, Golan tepeleri üzerindeki konumunu pekiştirmek amacıyla halen 17 bin Yahudi yerleşimcinin bulunduğu Golan tepelerine 10 binden fazla yeni Yahudi yerleşimcinin yerleştirileceği ve Golan tepelerini geri vermeye niyetleri olmadığı yönündeki açıklaması Golan tepelerini geri almayı planlayan ve bu konuda İsrail'e görüşmelere başlama çağrısını sürekli yineleyen Suriye tarafından hemen kınanmış³⁹ ve İsrail'in bölgeden tamamen çekilmesi talep edilmiştir.⁴⁰

Suriye tarafından İsrail-Suriye barış süreci müzakerelerine yönelik gerçekleştirilen, girişimler şimdiye kadar sonuçsuz kalmıştır. Suriye tarafından bu yöndeki talepler ne zaman gündeme getirilse İsrail, "teröre" verdiği desteği kesmesi yönünde Suriye'nin somut adımlar atması önkoşulunu öne sürmektedir.⁴¹ Şaron'un, Suriye'nin teröre olan desteğine son vermeden görüşmelere başlanmasına karşı olduğu bilinmektedir. İsrail Parlamentosu'nda da Suriye ile görüşmeye gidilmesi konusunda, Dışişleri Bakanı Silvan Shalom ile muhalifler arasında bölünme vardır. Bazı İsrailli politikacılar bu fikre karşı olmakla beraber bazıları, ABD'nin Irak müdahalesi ile güçsüz bir duruma düşürülen Suriye yönetimi ile görüşülmesi gerektiğini ve Suriye'nin tavizlere açık olabileceğini düşünmektedirler.⁴²

Suriye ile İsrail arasında Golan tepelerine ilişkin görüşmelerin başlatılması konusu pek çok platformda ele alınırken taraflar arasında karşılıklı suçlamalar da devam etmektedir. İsrail, Tel-Aviv'de gerçekleştirilen intihar bombalaması nedeniyle Suriye'yi kınamış, İsrail Savunma Bakan Yardımcısı Zeev Boim, 27 Şubat 2005'te, Tel Aviv'deki

nated army's next commander", <http://www.washtimes.com/upi-breaking/20050222-024516-9893r.htm>.

³⁹ "Unsettling proposals", *The Guardian*, January 2, 2004; Simon Tisdall ve Ewen MacAskill, "Syria ready to reopen Israel peace talks", *The Guardian*, December 8, 2005.

⁴⁰ "Israel announces Golan expansion", *The Guardian*, December 31, 2003; Chris McGreal, "Israel snubs Syria with Golan plan", *The Guardian*, January 1, 2004.

⁴¹ "Suriye İsrail'le Barış Görüşmelerine Oturmak İstiyor", *Levant Watch*, 30 Kasım 2004.

⁴² "Syria rejects Israeli offer of talks", *The Guardian*, January 12, 2004.

intihar saldırısından sorumlu tuttuğu Suriye'ye, karşılık verme tehdidinde bulunmuştur. 5 kişinin öldüğü, 55 kişinin yaralandığı saldırıyı Suriye'deki bir yetkilisi tarafından açıklama yapan İslami Cihad üstlenmişti. Suriye Dışişleri Bakanı Faruk El Şara ise, saldırıda Şam'ın sorumluluğu olduğu yönündeki suçlamaları reddetmiş ve saldırıda İsrail'in sorumluluğu olduğu ihtimali üzerinde durmuştur.⁴³

Suriye, terörizme verdiği desteğin yanı sıra sahip olduğu askerî kapasitesi nedeniyle de, İsrail için tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Suriye kitle imha silahlarını arttırmaya devam etmekte ve kimyasal silah üretmektedir. 2005 sonlarında Jane's Defence Weekly'nin rapor ettiğine göre İran, Suriye'ye VX, sarın sinir gazı ve de hardal gazı üretmesi konusunda teknik yardım sağlamaktadır. Suriye Kuzey Kore'den yüzlerce orta menzilli Scud-C füzesi almıştır ve ithal teknoloji ile kendi balistik füzelerini üretmektedir.⁴⁴

Menzili 300 km olan Scud B ile 700 km menzilli Scud D füzele-rine sahip olduğu bilinen Suriye, 27 Mayıs 2005'te bu füzeleri test etmiştir ve bir tanesi Türkiye topraklarına düşmüştür. Türkiye'ye düşen füze parçalarını inceleyen uzmanlar Suriye'nin, Scud-D füze-sinde önemli gelişmeler kaydettiğini belirtmişlerdir. Türkiye üzerine düşen bu füzenin Suriye'nin deneme amacıyla fırlattığı 700 km men-zilli 3 Scud'dan biri olduğu belirtilmiştir.⁴⁵ Ayrıca İsrailli yetkililer, bu füzelerin Suriye tarafından Kuzey Kore teknolojisiyle geliştirilen ve kimyasal başlık taşıma kapasitesine sahip füze projesinin bir parçası olduğunu iddia ettiler.⁴⁶ Diğer yandan İsrail ve ABD'nin itirazlarına rağmen Rusya, 2005 başlarında Suriye'ye SA-18 füzeleri satma planını açıklamıştır.⁴⁷ Suriye'nin askerî gücü İsrail'den aşağıda olmakla beraber, yine de bu haliyle Suriye İsrail tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanmaktadır.

⁴³ Conal Urquhart, "Israel blames Syria for bomb", **The Guardian**, February 28, 2005; "Vurduk, yine vururuz", **Milliyet**, 28 Şubat 2005.

⁴⁴ **Haaretz**, February 16, October 26 and December 5, 2005; **Jerusalem Post**, April 20, 2005; **New York Times**, June 3, 2005; **Ynet News**, October 25, 2005.

⁴⁵ "Suriye, füzeleri geliştirmiş", **Milliyet**, 5 Aralık 2005.

⁴⁶ Sema Emiroğlu, "Hatay'a düşen Scud'muş", **Milliyet**, 4 Haziran 2005.

⁴⁷ **Haaretz**, February 16, October 26 and December 5, 2005; **Jerusalem Post**, April 20, 2005; **New York Times**, June 3, 2005; **Ynet News**, October 25, 2005.

Türkiye

Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, 3-5 Ocak 2005 tarihleri arasında İsrail'e ve ardından Filistin'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Gül'ün İsrail ziyaretinin amacı ikili ilişkileri geliştirmek olduğu kadar, Türkiye'nin üstlenmeyi tasarladığı arabuluculuk rolü konusunda İsrail liderlerinin görüşünü almakti.⁴⁸ Cumhurbaşkanı Moşe Katsav'ın yanı sıra, Başbakan Ariel Şaron ve Dışişleri Bakanı Silvan Şalom'la görüşen Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Ankara-Tel Aviv ilişkilerini kopma noktasına getiren Türkiye'nin İsrail'e yönelik "terörist devlet" suçlamalarının yarattığı gerginliği gidermede önemli rol oynamıştır.⁴⁹ Ayrıca Türkiye'nin, İsrail'in Kuzey Irak'ta uyguladığı iddia edilen politikaları konusundaki kaygıları da gündeme gelmiş ve bu sorunun bir derece aşılması anlamında ziyaret yararlı olmuştur.⁵⁰

Filistin tarafında, çözüme daha yatkın olan Mahmud Abbas'ın yeni Devlet Başkanı olması, İsrail tarafında da Başbakan Şaron'un Gazze'den çekilmeye karar vermesinin bölgede umut verici bir hava yaratması nedeniyle, Türkiye'nin İsrail ziyaretinin zamanlama açısından uygun bir ortamda yapıldığı söylenebilir. Bu nedenle Barış Süreci'nde Türkiye'nin arabuluculuk rolü üstlenmesi konusunda Türkiye kamuoyunda iyimser bir hava oluşmakla beraber, İsrail'in bu konuya yaklaşımı incelendiğinde bu rolün Türkiye'ye verilmesinin şimdilik mümkün olmadığı görülmüştür.⁵¹ İsrail yönetimi, Türkiye'nin barış sürecine katkı önerisine, terör sona erdirilmeden ne Filistin sorununda ne de Suriye ile barış görüşmelerinde bir gelişme kaydedilemeyeceği,

⁴⁸ Sami Kohen, "Türkiye Ortadoğu için ne yapabilir?", **Milliyet**, 4 Ocak 2005.

⁴⁹ Hasan Cemal, "Gül'ün gezisi", **Milliyet**, 4 Ocak 2005; "Gül'den İsrail'e barış misyonu", **Milliyet**, 3 Ocak 2005; 2004 yılının ilk yarısında, Başbakan Erdoğan'ın, İsrail'in Hamas'ın siyasi lideri Şeyh Yasin'e yönelik suikast saldırısının ardından İsrail'i 'devlet terörü' uygulamakla suçlaması ve daha sonra Refah mülteci kampına düzenlediği ve birçok sivil Filistinlinin zarar gördüğü operasyon sonrasında Türkiye'nin bu olayları sert bir şekilde kınamasıyla Türkiye-İsrail ilişkileri gerilmiş ve Tel Aviv Büyükelçisi ve Kudüs Başkonsolosu'nun Ankara'ya çağırılması gerginliği artırmıştı. "Gül'den İsrail'e barış misyonu", **Milliyet**, 3 Ocak 2005.

⁵⁰ Oytun Orhan, "Abdullah Gül'ün İsrail-Filistin Ziyareti Üzerine", **Levant Watch**, 15 Ocak 2005.

⁵¹ Oytun Orhan, "Abdullah Gül'ün İsrail-Filistin Ziyareti Üzerine", **Levant Watch**, 15 Ocak 2005.

dolayısıyla Filistin ve Suriye'nin teröre desteklerini çekmelerinin bir ön şart olduğu şeklinde cevap vermiştir.⁵²

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün İsrail ziyaretinin ardından 2 Şubat 2005'te Ankara'ya gelen İsrail Genelkurmay Başkanı Moşe Yalon'un ziyaretinde, İsrail'den 10 adet casus uçağı alımına ilişkin 183 Milyon Dolarlık bir anlaşma imzalanmıştır.⁵³

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün İsrail'i ziyaretinin ardından, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 1 Mayıs 2005'te İsrail'i ziyaret etmiştir.⁵⁴ Başbakan Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav ve Başbakan Ariel Şaron ile görüşmesinin ardından yaptığı açıklamada, İsrail Başbakanı Şaron ile aldıkları karar gereği aralarında direk telefon hattı kuracaklarını, Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin ticari, siyasi, askerî, ekonomik boyutuyla ele alındığını ve Sinaî Araştırma ve Geliştirme alanında iş birliği anlaşması imzalandığını ve İsrail'e, Filistin ile aralarındaki sorunların aşılması konusunda "arabuluculuk" önerdiğini belirtmiştir.⁵⁵ Ayrıca, M-60 tanklarının modernizasyonu projesini yürüten İsrail firması IMI'nin taahhütlerini zamanında yerine getirmemesi nedeniyle Ocak 2005'te Türkiye ile İsrail arasında yaşanan kriz çözülmüş ve Türkiye tarafından iptal edilmesi düşünülen yaklaşık 700 milyon doları bulan 170 M-60 tankının modernizasyonu projesi yeniden İsrail'e verilmiştir.⁵⁶

Erdoğan ile Şaron'un yaptıkları görüşmenin ağırlıklı bölümünü Ortadoğu barış süreci oluşturmuştur. Ancak Başbakan Erdoğan, İsrail Başbakanı Şaron'u Ortadoğu'da barış konusunda yeni adımlar atmaya ikna edememiştir. İsrail lideri, "Filistinliler terörü bırakmadıkça barış olmayacağını belirtmiş ve Başbakan Erdoğan'ın arabuluculuk önerisine ise, Türkiye'nin yapabileceği katkılardan memnuniyet duyacaklarını ancak Filistin yönetiminin terör eylemlerini durdurmaması halin-

⁵² Hasan Cemal, "Gül'ün gezisi", **Milliyet**, 4 Ocak 2005; "Gül'den İsrail'e barış misyonu", **Milliyet**, 3 Ocak 2005; Utku Çakırözer, "İsrail, Gül'e umut vermedi", **Milliyet**, 1 Mayıs 2005.

⁵³ "Yalon'un Ankara Ziyaretinin Ardından", http://www.globalstrateji.org/tr/Haber_Ayrinti.asp?haber_id=265, 30 Aralık 2005; "İsrail'le 1.5 milyar \$'lık pazarlık", **Yeni Şafak**, 1 Şubat 2005.

⁵⁴ Muhammed Naci Umeyra, "Erdoğan dengeyi yeniden kurdu", **Radikal**, 3 Mayıs 2005; "Ziyaret tam zamanında", **Radikal**, 5 Mayıs 2005.

⁵⁵ "Ortadoğu barışı için arabuluculuğa hazırız", **Yeni Şafak**, 2 Mayıs 2005.

⁵⁶ Barkın Şık, "Tank projesinde kriz", **Milliyet**, 8 Ocak 2005.

de hiçbir şey yapılamayacağını, önceliklerinin terörün bitmesi ve bunun ardından yol haritası sürecine geri dönülmesi olduğunu, bu süreçte Türkiye'nin her türlü katkısına sıcak bakabileceklerini vurgulamıştır. İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom da, Türkiye'nin Arap ülkeleri ile İsrail ilişkilerinin düzeltilmesi konusunda yardımlarını beklediklerini vurgulamıştır.⁵⁷

İsrail'in Türkiye'nin arabuluculuğunu kabul etmemesi kuşkusuz Türkiye'nin istenmediği anlamında algılanmamalıdır. İsrail Başbakanı Şaron'un da ifade ettiği gibi İsrail açısından hem Filistinliler ile hem de Suriye ile barış görüşmelerine başlanması için şartlar henüz uygun değildir. Nitekim Şaron önceliklerinin terörün sona erdirilmesi olduğunu ifade etmiştir. İsrail ile Filistin arasında şu anda tek anlamlı arabulucu ABD'dir. İsrail ile Filistin arasında bugüne kadar sağlanan ilerleme de ABD'nin girişimleriyle olmuştur. Oslo sürecinde Norveç'in yaptığı "arabuluculuk" da ABD'nin katkılarıyla olgunlaştırılmıştır. Ayrıca Norveç'in arabulucu olduğu, ancak bu arabuluculuğun sonuç getirmeye başlamasıyla ilan edilmiştir. Oslo bu arabuluculuğu sessizce ve gizlice yapmıştır. Türkiye de aynı yöntemi izleyebilir. Nitekim ne İsrail tarafı, ne de Filistin tarafı Türkiye'nin yardımlarını reddetmemektedir.⁵⁸

Diğer yandan, 2005 yılının ikinci yarısında özellikle İran yönetimi tarafından İsrail'e yönelik tehditlerin gündeme gelmesinin ardından İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'e bir mektup göndererek İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın İsrail'i tehdit eden söylemleri dolayısıyla Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan tarafından yapılan açıklamalardan tatmin olmadıklarını ve Türkiye'nin de diğer ülkelerle benzer bir yaklaşımla İsrail'i yok etme yönündeki açıklamaları kınamasını beklediklerini belirtmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Bakanlık Sözcüsü Namık Tan aracılığıyla İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın, "İsrail haritadan silinmeli" şeklindeki sözlerine iki gün sonra tepki göstererek, "Türkiye'nin bu açıklamayı onaylamadığını" bildirmiştir.⁵⁹ İsrail'in Ankara Büyükelçisi Pinhas Avivi de İsrail'in, Tahran'a daha sert tepki verilmesi yönündeki beklentilerini iletmek için 28 Ekim'de yazılı bir nota vererek Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na başvur-

⁵⁷ Utku Çakırözer, "Şahin'i ikna edemedi", **Milliyet**, 3 Mayıs 2005.

⁵⁸ Semih İdiz, "Türkiye Ortadoğu'da ölü atı kırbaçlıyor", **Milliyet**, 5 Mayıs 2005.

⁵⁹ "Dışişleri: Onaylamıyoruz", **Milliyet**, 29 Ekim 2005.

muştur.⁶⁰ Birçok Avrupa ülkesi, başkentlerindeki, İran büyükelçilerini dışişleri bakanlıklarına çağırarak resmî tepki gösterirken, Türkiye, İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın İsrail'e ve İsrail'in ilişki içinde olduğu ülkelere yönelik sert açıklamaları sonrası, İran'ın Ankara Büyükelçiliği nezdinde bir girişimde bulunmamış ve Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan'ın resmî açıklamasıyla yetinmiştir.⁶¹

2005 yılında İsrail-Türkiye arasında yaşanan ziyaret trafiğinin son ayağı olarak İsrail Genelkurmay Başkanı Korgeneral Dan Halutz, 22 Aralık 2005 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ü ziyaret etmiştir.⁶² Görüşmelerde, 48 Phantom F-4 ve 300 M-48 Patton tankının İsrail tarafından modernizasyonu konusunda yaşanan pürüzlerin giderilmesi, Harpy tipi 10 adet pilotsuz keşif uçağının Türkiye'ye teslimi konusundaki takvim, 170 M-60 tankının modernizasyonu projesindeki aksaklıkların giderilmesi ve İsrail'in bazı füze ve helikopter parçalarını Türkiye'de üretmesine ilişkin proje gibi savunma sanayine ilişkin konuların yanı sıra ortak askerî eğitim projeleri de gündeme gelmiştir ve Dan Halutz, ortak askerî eğitim kapsamında, İsrail Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı dağ komandolarının eğitimlerini, ülkesinde ağır kış şartları olmaması nedeniyle özellikle terörle mücadelede uzmanlaşmış Hakkâri ve Bolu Dağ Komando Tugaylarının yanı sıra Özel Kuvvetler Komutanlığı birimleriyle birlikte yapmaları teklifinde bulunmuştur. Türkiye askerî makamları, İsrail'den gelen bu öneriye olumlu bakmakla birlikte, henüz bir yanıt vermemiştir.⁶³

Diğer Arap Ülkeleri

2005 yılında İsrail-Lübnan ilişkileri, Lübnan'da yerleşik bulunan Hizbullah örgütünün buradan İsrail'e yönelik olarak gerçekleştirdiği saldırılar ve İsrail'in bu saldırılara verdiği cevaplar bağlamında gelişmiştir. İsrail, Güney Lübnan'da yerleşik bulunan ve buradan İsrail'e saldırılar gerçekleştiren Hizbullah'tan rahatsızlık duymakta ve bu nedenle Lübnan'a hava saldırıları düzenlemektedir. Nitekim İsrail Savunma Bakanı Shaul Mofaz, İsrail'in, Güney Lübnan'daki Hizbullah

⁶⁰ Utku Çakırözer, "İsrail, Ankara'dan 'kınama' bekliyor", **Milliyet**, 1 Kasım 2005.

⁶¹ "İran'a tepki var resmî uyarı yok", **Milliyet**, 6 Kasım 2005.

⁶² http://www.tsk.mil.tr/bashalk/ziyaret/2005/israilgnkurbask_22122005/ana.htm

⁶³ "İsrail'den kritik gezi", **Sabah**, 22 Aralık 2005; "Türkiye'ye Ziyaret Trafiği", **Global Strateji**, 26 Aralık 2005.

kamplarına saldırılar düzenlediğini, İsrail askerlerinin de sınırı geçerek gerilla kamplarını yıktığını, Hizbullah'ın karargâhını, istihbaratını ve iletişim noktalarını saldırılar ile vurduğunu söylemiştir. İsrail'in Mayıs 2000'de Lübnan'dan çekilmesinin ardından Hizbullah, halen İsrail'in elinde olan ve "Shebaa Farms" olarak adlandırılan bölgenin de Lübnan'a geri verilmesi için iddiada bulunmaya başlamıştır. İsrail ise 1967 savaşında İsrail tarafından Suriye'den alınan bu bölgenin Suriye ile İsrail arasında görüşme konusu olduğunu söylemektedir.⁶⁴

28 Aralık 2005'te İsrail'in kuzey bölgelerinin Filistinli militanlar tarafından roket saldırısına maruz kalmasından sonra, İsrail hava kuvvetleri, geniş çaplı bir misilleme operasyonu gerçekleştirmiş ve Lübnan'da bulunan "Filistin'in Kurtuluşu İçin Halk Cephesi"ne ait eğitim kamplarını hedef almıştır.⁶⁵

İsrail, Gazze Şeridi'nden çekilmesinin ardından Arap devletlerine, ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Dışişleri Bakanı Silvan Shalom, İsrail'in Gazze'de varlığının sona ermesinin, Arapların yeni bir eyleme geçmeleri için bir dönüm noktası olduğunu belirterek, teröristleri desteklemeye son vermesi halinde, Suriye ile de görüşmeye istekli olduklarını açıklamıştır. Tunus Dışişleri Bakanı Abdelwahab Abdallah, Shalom ile gerçekleştirdiği toplantıyı takiben BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada bütün taraflara, Filistin devletinin kurulması ve bölgeye barışın getirilmesi için görüşmelere başlanması amacıyla bölgede meydana gelen olumlu gelişmelerin sağladığı avantajdan yararlanma çağrısında bulunmuştur. Suudi Arabistan veliaht Prensi Sultan ise, İsrail'in daha fazla Arap toprağından çekilmesi gerektiğini, Arap şartlarının tamamını gerçekleştirence İsrail'e tanıma ve barışın sağlanacağını belirtmiştir.⁶⁶

İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın bu dönemde İsrail'e yönelik tahrik edici söylemleri Ortadoğu bölgesinde de alarma neden olmuş, Körfez İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri Abdul Rahman

El-Attiya, Körfez ülkelerini İsrail ile İran'ın nükleer füzelerinin arasına

⁶⁴ "Israel launches airstrikes inside Lebanon", **Associated Press**, November 22, 2005.

⁶⁵ "Israel attacks base in Lebanon", **El-Jazeera**, 28 December 2005; "İsrail uçakları Lübnan'ı vurdu", **Milliyet**, 29 Aralık 2005.

⁶⁶ "Israel is interested in better relations with Arab states", **Associated Press**, 20 September 2005.

sıkışıp kalmamaları konusunda uyarmıştır. Pek çok Arap ülkesi İsrail'in bölgenin silahlanmasında anahtar rol oynadığını belirtmekte ve silahsızlanma konusundaki herhangi bir çözüme İsrail'in de dahil edilmesini istemektedirler.⁶⁷

Rusya

Putin döneminde, Rusya-İsrail ilişkileri, Çeçenistan politikası ve terörizmin yarattığı sıkıntı nedeniyle Filistin Sorunu bağlamında yakınlaşmıştır. Bununla beraber ekonomik çıkarlar da Putin'in öncelikli alanları arasında yer aldığından Putin, İsrail'in yanı sıra, yıllık 1 milyar dolardan fazla gelir elde ettiği İran'la ve diğer Arap devletleri ile de iyi ilişkilerini daha da geliştirme amacındadır.⁶⁸

İsrail yönetimi, Rusya'nın İran'ın nükleer programına sürekli destek vermesinden rahatsızdır. Putin yönetimi ise, ABD, İsrail ve hatta Avrupalı devletler, Rusya'nın desteğinin İran'ın nükleer silah üretmesine neden olduğu yönünde açıklamalarda bulunmalarına rağmen, İran'ın atom enerjisi programına olan desteğine son vermemektedir. Buna karşılık Rusyalı uzmanlar, İran'a nükleer reaktör satışının Rus atom enerji endüstrisinin yaşaması için hayati önem taşıdığını belirtmektedirler.⁶⁹

Ocak 2005'te İsrail'in tehdit olarak gördüğü Suriye'ye Rusya tarafından silah satılmasına karar verilmesi nedeniyle Rusya ile İsrail arasında bir kriz yaşanmıştır. 2 Ocak'ta İsrail Başbakanı Ariel Şaron, bu problemin görüşüldüğü gizli bir Bakanlar Kurulu toplantısı gerçekleştirmiş ve İsrail'in Rusya Büyükelçisi acilen Kudüs'e geri çağırılmıştır.⁷⁰ İsrail'de yayınlanan Haaretz gazetesi, İsrail ile Rusya arasında

⁶⁷ Brian Whitaker, "Gulf states show concern at Iran's nuclear plans", **The Guardian**, December 19, 2005.

⁶⁸ Mark N. Katz, "Putin's Pro-Israel Policy", **Middle East Quarterly**, Winter 2005, Volume XII, Number 1, ss. 51, 58 ve 59; Ayrıca bkz. Vitaly Naumkin, "A view from Moscow", Bitterlemons Middle East Roundtable Edition 22, Volume 3 - June 16, 2005.

⁶⁹ Mark N. Katz, "Putin's Pro-Israel Policy", **Middle East Quarterly**, Winter 2005, s. 52.

⁷⁰ Nikolai Gulko, Maksim Grigorev, "Like a Pogrom from the Blue", **Kommersant**, January 12, 2005; "Russian daily gives reasons behind 'crisis' in relations with Israel", Rossiyskaya Gazeta, Moscow BBC Monitoring, 17 January 2005; **Ha'aretz**, 01 December 2005.

meydana gelen bu krizin, Rusya'nın Suriye'ye orta menzilli füze satma planlarından ve bu durumun gerçekleşmesinin İsrail'e yönelik yaratacağı tehditlerden kaynaklandığını açıklamış ve 280 km. menzile sahip bu füzelerin İsrail'in güneyinde Dimona'da yer alan nükleer reaktörü vurma kapasitesine sahip olduğunu açıklamıştır.⁷¹ Ariel Şaron, silahların teröristlerin eline geçebileceği gerekçesiyle Rusya tarafından Suriye'ye silah satışına karşı olduklarını söylemiştir. Rusya Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada Suriye'ye taşınabilir hava savunma sistemi olan İgla'nın satışının söz konusu olmadığını, ancak Strelets sistemlerinin satılacağını açıklamıştır. Putin, bu silahların Ortadoğu bölgesindeki güç dengesini değiştirmeyeceğini ve taşınabilir olmadığı için teröristlerin bu silahları elde etme şansının olmadığını söylemiştir.⁷²

Rusya Dışişleri Bakanı Yardımcısı Alexander Saltanov İsrail'i ziyaret ederek, Dışişleri Bakanı Silvan Shalom, Başbakan Yardımcısı Şimon Peres ve üst düzey Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ile Rusya ile İsrail arasında Suriye'ye silah satışıyla ilgili olarak gelişen krizi görüşmüştür.⁷³

2005 yılının ilk aylarında Rusya'nın Suriye'ye hava savunma sistemi satışıyla ilgili olarak iki ülke arasında yaşanan krizi takiben İsrail-Rusya ilişkilerinde, milliyetçi Rus Parlamenterlerin antisemitizm karşıtı açıklamalar yapan Yahudi grupları kınayan bir açıklamayı imzalamasının ardından Kudüs yönetiminin bu parlamenterleri kınamasıyla gerginlik devam etmiştir. 30 Rus parlamenter tarafından imzalanan bu deklarasyonla Rusya'daki Yahudi gruplar aşırı olarak nitelendirilmekte ve yasaklanmaları istenmekteydi.

2005 yılının ilk aylarında iki ülke arasında yaşanan bu olumsuz gelişmelerin ardından, 27 Nisan 2005'te Rusya Devlet Başkanı Vladi-

⁷¹ Khalid Amayreh, "Russia-Syria arms deal alarms Israel", **El-Jazeera**, 13 January 2005; Pavel Felgenhauer, "Mysterious Missiles to Syria", **Moscow Times**, 18 January 2005; "Russia's Middle East policy to gather momentum in 2006", **The Russia Journal**, December 26, 2005.

⁷² Leonid Gankon, Grigory Asmolov, Ivan Safronov, "Israel Pricked with Igla: Russia confessed it sold rockets to Syria", **Kommersant**, February 17, 2005; K. Gajendra Singh, "Russian-Syrian Missiles Deal: Russia Bares Its Teeth to Israel", **El-Jazeera**, January 16, 2005; Herb Keinon, "Russia Plans Arms Deal to Syria: Missile sale to Syria deemed unlikely", **Jerusalem Post**, January 20 2005.

⁷³ "Russian deputy FM discusses crisis with Israeli officials", **Ha'aretz**, 01.12.2005; Aluf Benn, "Crisis with Russia sparks special high-level meeting", **Ha'aretz**, 01.11.2005.

mir Putin, Mısır'ın yanı sıra İsrail'i ve Filistin'i ziyaret etmiştir. Suriye'ye füze satışı ile ilgili kriz, İran'la nükleer iş birliği, BM'de Arap yanlısı kararlara Rusya'nın desteği, Rusya'daki Yahudi oligarklara çıkarılan hukuki zorluklar ve Rusya'da gündün güne artan antisemitizm nedeniyle Rusya yönetimi, İsrail ile iyi ilişkiler kurmaya hazır olduğunu tüm dünyaya göstermek için bu ziyareti gerçekleştirmeye karar vermiştir. Putin ziyaret bağlamında İsrail Cumhurbaşkanı Moshe Katsav ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron ile görüşmüş ve terörizmle mücadelenin ve Ortadoğu barış çabalarının sürdürülmesini taahhüt eden ortak bir bildiri imzalamıştır. Bu ziyaret sırasında iki ülke arasında ayrıcalıklı ticaret statüsü, sermaye yatırımlarının karşılıklı korunması ve uzayın barışçıl amaçlar için kullanılması gibi alanlarda anlaşmalar imzalanmıştır. Ancak İsrail, Ortadoğu çatışmasının çözümünde Rusya'nın lider rolüne vurgu yapmaktan kaçınmıştır. İsrailli politikacıların gözünde Arap yanlısı konuma sahip olduğu düşünülen Rusya'nın Ortadoğu çatışmasının çözümünde arabulucu rol üstlenmesi istenmemektedir.⁷⁴

Putin'in İsrail ziyaretinde gündeme gelen konulardan bir diğeri, Rusya'da yükselen antisemitizm ve Rusya'dan kaçan oligarklar meselesi olmuştur. Rusya'da hem milliyetçiler Yahudilere Komünist rejimin kurulmasına neden oldukları için karşı tavır almakta, hem de Komünistler Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından Yahudileri sorumlu tutmaktadır ve bu durum antisemitizmi körüklemektedir. Yapılan anketlere göre, Rusların %42'si Yahudilerin etkinliğinin sınırlandırılması gerekliliğine inanmaktadır.⁷⁵ Vladimir Dubov, Leonid Nevzlin ve Mikhail Brudno gibi Yahudi oligarklar Rusya'dan kaçmak zorunda kaldıktan sonra İsrail'e yerleşmişler ve buradan faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Rusya bu kişilerin İsrail tarafından Rusya'ya geri gönderilmesini istemektedir. SSCB'nin dağılmasından bu yana Rusya'dan göç eden Yahudilerin sayısı 1 milyonu geçmiştir. Bunların İsrail'de kurduğu siyasi parti İsrail siyasi hayatında önemli bir rol oynar hale gelmiştir. Rusya'nın terörizmle mücadele konusundaki tutumu, Gaz-

⁷⁴ Leonid Gankin, "The First Coming: What the Middle East expects from Vladimir Putin's Visit", **Kommersant**, April 26, 2005; "İsrail'e Putin dopingi", *Milliyet*, 29 Nisan 2005; "2005 ends with political success for Russia", **Pravda**, 30 December 2005.

⁷⁵ K Gajendra Singh, "Russia Missiles Its Way Back Into the Middle East", **El-Jazeera**, April 30, 2005; Marianna Belenkaya, "Russia's Middle East Policy in 2006", <http://www.focus-fen.net/index.php?focus=analys&a=2&aid=7641&acat=5>, 27 December 2005.

ze'den çekilme planına verdiği destek, Yol Haritası'nın içinde olması ve Yahudi Soykırımı hakkındaki tutumları değişmesine rağmen Suriye ve İran ile ilişkilerindeki gelişmeler İsrail-Rusya ilişkileri açısından en önemli sorun kaynağı olarak kalmaya devam etmektedir.⁷⁶

Filistin Sorunu

İsrail'in 1990'larda Filistin iç politikası konusundaki yaklaşımının temeli, Filistin'i güçlü bir liderin kontrolü altında tutmaktır. Şaron iktidarı ile birlikte, İsrail hükûmetinin tutumu, tüm Filistinli grupları mümkün olduğunca zayıflatmak yönünde olmuştur. 2005 yılı başlarında ise İsrail'in Filistin iç politikasına karşı tavrının Filistin'de yapılacak başkanlık seçimleri sonucunda belirleneceği beklentisi gündeme gelmiştir.⁷⁷

9 Ocak'ta, Filistin'de düzenlenen devlet başkanlığı seçimleri sonucunda Mahmud Abbas'ın Filistin'in yeni Devlet Başkanı olması ile İsrail-Filistin sorununda yeni bir sayfa açılmış, Oslo barış sürecinin mimarlarından biri olarak kabul edilen ve ılımlı politikalarıyla tanınan Abbas'ın Arafat'ın yerine geçmesi ile İsrail ile Filistin arasında şiddete son verilmesi ve barış görüşmelerinin başlaması yolundaki umutlar artmıştır. İsrail'de yeni koalisyon hükûmetinin güvenoyu almasının ardından 11 Ocak 2005'te Abbas ile Şaron arasında gerçekleşen ilk doğrudan temasta iki lider karşılıklı olarak barış görüşmelerinin yeniden canlandırılması konusunda istekli olduklarını ifade etmişlerdir.⁷⁸

Ancak İsrail-Filistin ilişkilerinde beklenen barış havası Gazze Şeridi sınırında düzenlenen intihar saldırısında 6 İsraillinin öldürülmesi ve bu olayın ardından İsrail'in Gazze'de düzenlediği operasyonlarda 8 Filistinlinin hayatını kaybetmesinin ardından yaşanan gelişmelerle gölgelenmiştir. Bu gelişmenin ardından İsrail hükûmeti, Filistin yönetimiyle tüm temaslarını kestiğini açıklamış ve 16 Ocak 2005'te Başbakan Şaron, Gazze Şeridi'nde terörist örgütlere karşı operasyon emri vermiştir. Mahmud Abbas, bu gelişmelerin ardından İsrail ile ateşkese varılabilmesi için başta Hamas ve İslami Cihad olmak üzere

⁷⁶ Serhat Erkmen, "Putin'in İsrail-Filistin Ziyareti ve Sonuçları", **Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Günlük Bülten**, 29 Nisan 2005.

⁷⁷ Serhat Erkmen, "İsrail-Filistin Barışı ve İsrail'in Filistin İç Politikasına Yaklaşımı", **Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Günlük Bülten**, 8 Aralık 2004.

⁷⁸ "Filistin'de barış havası", **Milliyet**, 12 Ocak 2005.

Filistinli gruplarla diyalogu yeniden başlatmak üzere girişimde bulunma kararı almıştır.⁷⁹

İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un Filistin yönetimiyle diplomatik görüşmelere yeniden başlanmasına izin vermesinin ardından 26 Ocak 2005'te Filistin Dışişleri Bakanı Saib Erekat ile Şaron'un başyardımcısı Dov Weisglass arasında yapılan görüşmede 2 hafta içinde bir Şaron-Abbas zirvesi düzenlenmesi ve kalıcı ateşkesin şartları ele alınmıştır. İsrail, iki taraf arasındaki anlaşmazlıkların görüşmeler yoluyla çözümünü amaçlayan ve uzun süredir rafa kaldırılan Ortadoğu Yol Haritası'nın yeniden canlandırılması için hedef listesindeki Filistinli militanları öldürme programını askıya almış ve Filistin yönetimi de İsrail'e saldırı düzenlemeye hazırlanan militanları önleme yönündeki çabalarını yoğunlaştırmıştır.⁸⁰

2005'in ikinci ayı, İsrail Başbakanı Ariel Şaron ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın Mısır'da ateşkes kararı almasıyla başlamıştır. Mısır'ın ev sahipliğinde Şarm El-Şeyh'de 7-8 Şubat 2005'te gerçekleşen zirve sonrasında İsrail ve Filistin tarafları, şiddete son verilmesi konusunda anlaşma sağlamışlardır.⁸¹ Sözlü olarak yapılan ateşkes anlaşmasına göre İsrail, işgal altındaki Filistin topraklarında her türlü askerî operasyonu ve Filistinli militanlara karşı suikast eylemlerini durdururken, Filistin de İsrail'e yönelik şiddet eylemleri düzenleyen militanları kontrol altına alma vaadinde bulunmuştur. Ayrıca taraflar, şiddeti yok etmeye yönelik konuları müzakere etmek üzere güvenlik yetkililerinden oluşan bir komite kuracak, İsrail, iyi niyet göstergesi olarak ilk aşamada 500 Filistinli mahkûmu hemen, 400'ünü daha sonra serbest bırakacak ve 3 hafta içinde 5 Filistin kentinde güvenliğin sağlanmasını Filistin güçlerine devredecekti. Şaron ve Abbas, barış görüşmelerine daha büyük bir ivme kazandırmak amacıyla ABD Başkanı Bush ile Beyaz Saray'da ayrı ayrı buluşmayı da kabul etmiştir. Bu

⁷⁹ "Umut can çekişiyor", **Milliyet**, 17 Ocak 2005.

⁸⁰ "Şaron-Abbas zirvesi için düğmeye basıldı", **Milliyet**, 27 Ocak 2005; Oytun Orhan, "İsrail-Filistin Sorununda Olumlu Adımlar: En Büyük Sorun Şiddet", **Levant Watch**, 27 Ocak 2005.

⁸¹ Jonathan D. Halevi, "The Palestinian 'Temporary Cease-Fire'", **Jerusalem Issue Brief**, Vol. 4, No. 16, 7 February 2005; "Sharon and Abbas agree ceasefire", **The Guardian**, February 8, 2005; Sami Kohen, "Bu kez farklı (mı?)", **Milliyet**, 9 Şubat 2005.

ateşkes kararı bölge devletlerini memnun etse de, Hamas kararın kendileri açısından bağlayıcılığının bulunmadığını savunmuştur.⁸²

8 Şubat 2005'te gerçekleşen Şarm El-Şeyh zirvesi İsrail-Filistin ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilirken zirve sonrası meydana gelen gelişmeler, bu iyimserlik ortamında ihtiyatın elden bırakılmaması gerektiği yönündeki görüşleri haklı çıkarmıştır. Nitekim bu ateşkes 9 Şubat 2005 günü, İslami Cihad Örgütü tarafından İsrail'in Tel Aviv kentinde bir gece kulübüne düzenlenen ve 5 sivilin ölümüne, 55 kişinin de yaralanmasına yol açan intihar saldırısı nedeniyle bozulmuştur.⁸³ Filistin yönetimin, bu saldırının barış süreci üzerinde etkileri olmasını istemediklerini belirterek saldırıyı kınamasına ve suçluların yakalanması için harekete geçtiğini açıklamasına rağmen, İsrail'in Batı Şeria'daki 5 yerleşim biriminden çekilerek, kontrolü Filistin güvenlik güçlerine devretme planını askıya almasını engellememiştir.⁸⁴

Şarm El-Şeyh zirvesinde alınan ateşkes kararına uyulmamakla beraber, İsrail kabinesi, bu zirve doğrultusunda, hükümetin içinde var olan muhalefete rağmen Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki 25 Yahudi yerleşim biriminin boşaltılması planını onaylamış⁸⁵ ve 21 Şubat 2005'te İsrail, Necef Çölü'ndeki Ketziot Askeri Kampı'nda bulunan 500 Filistinli mahkûmun ilk grubunu serbest bırakmıştır.⁸⁶ Ancak 26 Şubat 2005'te, İsrail askerlerinin Batı Şeria'daki 5 yerleşim biriminden çekilerek, kontrolü Filistin güvenlik güçlerine devretme planını askıya almıştır.⁸⁷

İşgal altındaki Filistin topraklarında asker ve sivil İsrail hedeflerine yönelik saldırılarda bir artış görülmesi üzerine İsrail Başbakanı Şaron ve Filistin lideri Abbas, 21 Haziran 2005'te Kudüs'te bir araya gelmişlerdir. Tarafların Şarm El Şeyh zirvesinde ateşkes ilan etmelerinin ardından ilk kez buluşan liderler, terörün kontrol altına alınması ve İsrail'in geri çekilme konularını ele almışlardır. Şaron, Abbas'a, şiddetin kontrol altına alınması şartıyla, 16 Mart 2005'te İsrail askerleri tarafından Filistin güvenlik güçlerine devredilen Batı Şeria'daki Eriha

⁸² "5 yıldır akan kana son", **Milliyet**, 9 Şubat 2005.

⁸³ "Tel Aviv'de intihar saldırısı: 3 ölü", **Milliyet**, 26 Şubat 2005.

⁸⁴ "Teröre ortak tavır", **Milliyet**, 27 Şubat 2005.

⁸⁵ "İsrail Gazze'den çekilmeyi onayladı", **Milliyet**, 21 Şubat 2005.

⁸⁶ "Filistinli tutuklular serbest", **Milliyet**, 22 Şubat 2005.

⁸⁷ "İsrail Batı Şeria'dan çekilmeyi askıya aldı", **Hürriyet**, 26 Şubat 2005.

kenti⁸⁸ ve Tulkarim'e ilave olarak Beytüllahim ve Kalkilya'nın da Filistin güvenlik güçlerinin denetimine bırakılacağı, Filistinli mültecilerin Gazze ve Batı Şeria'ya dönmesine izin verileceği ve İsrail cezaevlerindeki bir kısım tutuklunun daha serbest bırakılacağı konusunda taahhütte bulunmuştur. Ancak iki liderin görüşmesinden olumlu bir sonuç çıktığını söylemek zordur ve bu durum ateşkesin uzun vadeli olmayacağıнын sinyalinı vermiştir. İki liderin görüşmesinin olumlu sonuçlanmamasının nedenleri, daha önceki sorunlardan farklı değildir. Filistin, Batı Şeria'nın kuzeyinin tamamen boşaltılarak Filistin otonom bölgesi olmasını, işgal altındaki topraklardaki tüm Yahudi yerleşim faaliyetlerinin durdurulmasını ve İsrail cezaevlerindeki tüm Filistinli tutukluların serbest bırakılmasını talep etmektedir. İsrail ise, bir yandan Batı Şeria'da şimdiye kadar olan en büyük yerleşimi kuracak yeni planlar hazırlarken, bir yandan da "terörist örgütler" silahsızlandırılmadan hiçbir adım atmayacağı yönündeki politikasına devam etmekte ve çok az Filistinliyi İsrail hapishanelerinden serbest bırakmaktadır.

12 Temmuz 2005'te İsrail'in Netanya kentinde bir alışveriş merkezine İslami Cihad örgütü tarafından düzenlenen, 4 kişinin öldüğü ve 35 kişinin de yaralandığı intihar saldırısı nedeniyle İsrail ile Filistin arasındaki barış süreci büyük darbe almıştır. Bu saldırıyla birlikte, İsrail ile Filistin arasında 5 aydır süren ateşkes de bozulmuş ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron orduya, "Filistinli terörist örgütlere karşı gereken her türlü önlemi alması" talimatı vermiştir. İsrailli kaynaklar, İsrail Hükümetinin bu saldırıya çok sert bir karşılık vereceğini belirtirken, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ise, bu saldırının Filistin halkına karşı işlenmiş bir suç olduğunu belirterek saldırının arkasındakilerin cezalandırılacağını söylemiştir.⁸⁹

2005 yılı içerisinde Filistin Sorunu bağlamında gerçekleşen en önemli olay kuşkusuz İsrail'in işgal altında bulundurduğu Gazze'den çekilmesidir. İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un Mayıs 2004'te hazırladığı ve 26 Kasım 2004'te İsrail Parlamentosu tarafından onaylanan bu plan İsrail'in, Yahudi yerleşimcilerin ve askerlerinin Gazze'den tümünü, Batı Şeria'dan ise bir kısmını 2005 yılında geri çekmesini içeriyordu.⁹⁰

⁸⁸ "Eriha'nın denetimi Filistinlilerde", **Milliyet**, 17 Mart 2005.

⁸⁹ "Barış sürecinde patlama", **Milliyet**, 13 Temmuz 2005; "İsrail, 7 HAMAS üyesini öldürdü", **Milliyet**, 16 Temmuz 2005.

⁹⁰ Ayrıca bkz. Barry Rubin, "The Israeli Withdrawal from Gaza: Pre-History and Prospects for Peace", **Midstream**, September/October 2005; "İsrail Parlamento-

15 Ağustos'tan itibaren Şaron hükûmetinin Gazze'den çekilme planı yürürlüğe girmiştir. Her ne kadar İsrail'in bu bölge üzerindeki hava ve deniz kontrolü devam edecekse de, bu toprakların terk edilmesi, psikolojik bir engelin aşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, bu adımı tarihi olarak nitelese de, Filistinlilerin beklentisi İsrail'in Gazze'den sonra Batı Şeria'dan da çekilmesi yönündedir. Ancak, Şaron hükûmetinin, İsrail iç politikasında çekilme planına ilişkin muhalefetin varlığı nedeniyle, Batı Şeria'daki 4 yerleşim biriminin boşaltılması dışında Batı Şeria'nın geleceği hakkında en azından şimdilik bir taahhütte bulunması mümkün görülmemektedir. İsrail toplumunun geniş bir kesiminin, güvenlik için toprak ödünü vermeye razı olması ise bu konudaki geleceğe yönelik ümitleri arttırmaktadır.⁹¹ Batı Şeria'daki bazı ve Gazze Şeridi'ndeki bütün Yahudi yerleşimlerinin İsrail tarafından boşaltılması işlemi Ağustos sonunda tamamlanmıştır.⁹² Boşaltma sırasında beklenildiği gibi bir direniş yaşansa da, bunlar silahlı çatışmaya dönüşmemiştir.

İsrail, Gazze Şeridi'ndeki Yahudi yerleşimlerinin boşaltılmasının ardından, Filistinli Hamas örgütünün düzenlediği roket saldırılarına karşı 24 Eylül 2005'te Gazze'ye iki ayrı hava operasyonu düzenlemiş ve Filistin Yönetimi'nin Hamas'ın saldırılarını durduracak tedbirleri almaması halinde kara operasyonunun da başlayabileceğini açıklamıştır.⁹³ Ayrıca, füze saldırılarına karşı, Gazze Şeridi'nin kuzeyinde bir tampon bölge oluşturma kararı almıştır.⁹⁴

Filistin-İsrail sorunu bakımından 2005 yılında yaşanan önemli girişimlerden biri de Hamas'ın siyasallaşma girişimleridir. Filistin Sorununun baş aktörlerinden Hamas, Mahmud Abbas'ın Filistin'in yeni devlet başkanı olmasının ardından, yeni siyasal yapılanmada daha etkin bir rol oynama ve karar alma sürecine aktif bir katılım arayışı içine girmiştir. Hamas'ın, yeni süreçte bir silahlı örgütten çok Filistin karar alma yapılanması içinde yer alan bir parti olma yönündeki istekliliği önemli bir tutum değişikliğidir. Hamas'ın bu konuda

sunda Tarihi Oylama", **Levant Watch**, 27 Ekim 2004; "Gazze Planı Önündeki Engel: Radikal Yahudiler", **Levant Watch**, 8 Temmuz 2004.

⁹¹ Sami Kohen, "Önce Gazze... Sonra?", **Milliyet**, 16 Ağustos 2005.

⁹² "Tahliyeler bitti gibi", **Milliyet**, 20 Ağustos 2005.

⁹³ "İsrail, Gazze'yi havadan vurdu", **Milliyet**, 25 Eylül 2005; "Ateş serbest", **Milliyet**, 26 Eylül 2005.

⁹⁴ "Şaron'dan Gazze'ye tampon bölge", **Milliyet**, 27 Aralık 2005.

yeni Filistin liderliğiyle anlaştığı ve Temmuz ayında düzenlenecek Parlamento seçimlerinde adaylar çıkaracağı, hatta kurulacak yeni hükûmette yer alacağı belirtilmektedir. İsrail tarafından olumlu karşılanmamakla beraber, bu gelişmeler siyasallaşma sürecine başlamış olan Hamas'ın, uzun vadede radikal çizgisinden uzaklaşabileceği sinyallerini vermektedir. Nitekim Hamas'ın siyasi liderlerinden Muhammed Gazal, İsrail'in yıkılması hedefinin konulduğu kuruluş tüzüğünün bir gün değiştirilebileceğini ve İsrail ile görüşmeler yapabileceklerini söylemiştir.⁹⁵

Kronoloji İsrail 2005

- 02 Ocak:** Rusya ile İsrail arasında, Rusya'nın Suriye'ye orta menzilli füze satma planlarından ve bu durumun gerçekleşmesinin İsrail'e yönelik yaratacağı tehditlerden kaynaklandığı belirtilen kriz yaşanmıştır.
- 03 Ocak:** Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül İsrail ve Filistin'i ziyaret etmiştir.
- 09 Ocak:** Filistin'de düzenlenen devlet başkanlığı seçimleri sonunda Mahmud Abbas Filistin'in yeni Devlet Başkanı olmuştur.
- 27 Ocak:** Filistin'in yeni lideri Mahmut Abbas'ın iktidara gelişini takiben, yaklaşık iki yıllık bir aradan sonra ilk defa, İsrail ve Filistinli üst düzey yetkililer arasında görüşmeler gerçekleşmiştir.
- 02 Şubat:** İsrail Genelkurmay Başkanı Moşe Yalon'un Ankara'ya gerçekleştirdiği ziyareti sırasında Türkiye'nin İsrail'den 10 adet "casus uçağı" alımına ilişkin anlaşma imzalanmıştır.
- 06 Şubat:** ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice İsrail'i ziyaret etmiştir.
- 07 Şubat:** Mısır'ın ev sahipliğinde Şarm El-Seyh'de 7-8 Şubat 2005'te gerçekleşen zirve sonrasında İsrail ve Filistin tarafları, şiddete son verilmesi konusunda anlaşma sağlamışlardır.
- 26 Şubat:** İsrail, Batı Şeria'daki 5 yerleşim biriminden çekilerek, bunlarda kontrolü Filistin güvenlik güçlerine devretme planını askıya almıştır.

⁹⁵ "Mahmut Abbas'ın Liderliği Barış Sürecinde Yeni Bir Dönem Açabilir mi?", **Levant Watch**, 11 Ocak 2005; Oytun Orhan, "İsrail-Filistin Sorununda Olumlu Adımlar: En Büyük Sorun Şiddet", **Levant Watch**, 27 Ocak 2005.

- 08 Mart:** İsrail 570 kilo savaş başlığı taşıma kapasitesine sahip Laura füzelerini Akdeniz’de test etmiştir.
- 10 Mart:** Arrow ve Patriot füzelerinin uyumluluğunu test etmek amacıyla İsrail ve ABD, Nisan ortalarına kadar sürecek olan ortak Juniper Cobra tatbikatına başlamışlardır.
- 11 Nisan:** İsrail Başbakanı Ariel Şaron ABD Başkanı Bush’u Texas’ta ziyaret etmiştir.
- 18 Nisan:** İsrail ve ABD delegasyonları arasında İsrail’in ekonomik reform programı ve İsrail ekonomisindeki gelişmeler konusunda toplantı yapılmıştır.
- 28 Nisan:** ABD Savunma Bakanlığı, İsrail’e 100 adet “Guided Bomb Unit-28 (GBU-28)” bombası satmaya karar verdiğini açıklamıştır.
- 28 Nisan:** Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Mısır ve Filistin’in yanı sıra İsrail’i ziyaret etmiştir.
- 01 Mayıs:** Türkiye Başbakanı Tayyip Erdoğan İsrail’i ziyaret etmiştir.
- 01 Haziran:** Hava Kuvvetleri Generali Dan Halutz İsrail Genel Kurmay Başkanlığına atanmıştır.
- 27 Haziran:** İsrail Başbakanı Şaron ve Filistin lideri Abbas, 4 ay önce ilan edilen ateşkesten sonra ilk kez Kudüs’te bir araya gelmişlerdir.
- 12 Temmuz:** İsrail askerî endüstrisi, daha uzun menzile ve fırlatma yeteneğine sahip yeni uydü gönderme sisteminin test aşamasının başarılı bir şekilde tamamlandığını açıklamıştır.
- 18 Temmuz:** İsrail’in Netanya kentinde bir alışveriş merkezine İslami Cihad örgütü tarafından bir intihar saldırısı düzenlenmiştir.
- 22 Temmuz:** ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron, İsrail’in Gazze’den 21 yerleşim yerinden ve Batı Şeria’dan 4 yerleşim yerinden çekilmesi konusunda görüşmek amacıyla Negev’de toplantı yapmışlardır.
- 15 Ağustos:** İsrail 38 yıl süren işgalin ardından Gazze Şeridi’nden çekilmeye başlamıştır.
- 27 Ekim:** İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad, İsrail’in yeryüzünden silinmesi gerektiği yönünde çağrıda bulunmuştur.
- 10 Kasım:** AB-İsrail Ortaklık Komitesi toplantısı Tel Aviv’de yapılmıştır.

- 24 Kasım:** Kudüs ve Ramallah'ta görevli yabancı misyon başkanları tarafından, Brüksel'de yapılacak AB toplantısına sunulmak üzere, İsrail'i Doğu Kudüs'teki Arap topraklarını ilhak etmekle suçlayan bir rapor hazırlanmıştır.
- 28 Kasım:** ABD ve İsrail, Siyasal İlişkiler Bakanı Nicholas Burns ve Kudüs İlişkileri Bakanı Tzachi Hanegbi liderliğinde, iki ülke arasında var olan yakın stratejik iş birliğini geliştirmek amacıyla stratejik diyalog geliştirilmiştir.
- 07 Aralık:** ABD ile İsrail arasında nükleer materyallerin yasadışı yollarla ticaretinin engellenmesinin kontrolü konusunda iş birliği antlaşması imzalanmıştır.
- 08 Aralık:** ABD ve İsrail arasında, İsrail'le Batı Şeria ve Gazze arasındaki sınır geçişine olanak sağlamak için kontrol ekipmanları kurulması konusunda anlaşma imzalanmıştır.
- 14 Aralık:** İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad, Yahudi soykırımını reddeden açıklamalarda bulunmuştur.
- 22 Aralık:** İsrail Genelkurmay Başkanı Korgeneral Dan Halutz'un Türkiye ziyareti sırasında Türkiye savunma sanayinin İsrail tarafından modernizasyonu anlaşması imzalanmıştır.